

Om virkningen av forskjellige reaksjoner mot lovovertrедere

Av JOHS. ANDENÆS

Bengt Börjeson: Om påföljders verkningar. En undersökning av prognosen för unga lagöverträdare efter olika slag av behandling. Stockholm 1966. 259 sider.

I

Den kriminalpolitiske utvikling i de siste menneskealdre har stort sett stått i individualprevensjonens tegn. Den ledende tanke har vært at det gjelder i hvert enkelt tilfelle å finne frem til en reaksjon som er tilpasset lovovertrедerens personlighet og dermed gir de beste utsikter for sosial tilpasning. For å muliggjøre dette har reaksjonssystemet fått et mer differensiert innhold: Vi har fått instituttene påtaleunntakelse og betinget dom, og det er skapt særlige reaksjonsformer for unge lovovertrедere, for psykisk abnorme, for tilbakefallsforbrytere, for alkoholmisbrukere. Det er riktignok langt fra at det gjeldende system bygger på en rent individualpreventiv linje. Hensynet til almenprevensjonen og til likhets- og rettferdighetsideer gjør seg sterkt gjeldende, kanskje sterkere enn man ofte er klar over, men utviklingstendensen har vært klar.

Det empiriske grunnlag for denne utvikling har vært nokså spinkelt. Ut fra mer eller mindre alment aksepterte oppfatninger om menneskenaturen og lovbrøttersklientelet har man resonnert seg frem til hvilke reaksjoner som må antas å være de beste fra et behandlingssynspunkt. Man har f. eks. resonnert seg til at betinget dom er bra for førstegangsforbrytere; man sparer lovovertrедeren for den degraderende virkning av frihetsstraffen og for uheldige kontakter med viderekomne kriminelle, og har samtidig det ris bak speilet som ligger i truselen om fullbyrdelse av straffen hvis den domfelte ikke oppfyller vilkårene. Man har resonnert seg til at korte frihetsstraffer ikke er bra; de medfører alle de uheldige virkninger av fengselet uten å gi muligheter for noen virkelig behandling eller opplæring. Man har resonnert seg til at det som unge lovovertrедere trenger, først og fremst er oppdragelse og behandling, og at det derfor bør skapes egne ungdomsinstitusjoner — slik som Borstal, arbeidsskole, ungdomsfengsel — utformet med dette for øye. Den tanke er imidlertid også dukket opp at dette ikke kan gjelde alle de unge lovovertrедerne, men at det for visse grupper av de unge må være på sin plass med en kort, skarp frihetsstraff av disiplinerende ka-

rakter; denne tanke har ført til omstridte nye institutter som de-
tention centres og ungdomsarrest.

Det som her er sagt, er ingen kritikk av den måte reformene har vært forberedt på. Lovgiveren må til enhver tid ta standpunkt på grunnlag av det materiale som er tilgjengelig for ham, og det samme gjelder for dem som i sin praktiske virksomhet må ta stilling til kriminalpolitiske spørsmål, f. eks. fengselsadministratorer, påtalemyndighet, domstoler. Men før eller senere må nødvendigvis det spørsmål bli påtrengende om de forutsetninger som reformarbeidet og det gjeldende kriminalpolitiske system bygger på, har vist seg holdbare.

Hvilke muligheter har man for en objektiv prøvelse av resultatene av forskjellige reaksjoner?

Det er naturligvis først og fremst *tilbakefallsstatistikken*. Man kan sammenlikne tilbakefallet etter forskjellige reaksjoner f. eks. betinget dom, kort fengselsstraff, lang fengselsstraff, ungdomsfengsel (arbeidsskole). Disse tilbakefallstallene er i seg selv interessante, men de sier lite om i hvilken utstrekning tilbakefallet har sammenheng med valget av reaksjon. Man kan si at når lovovertrederen faller tilbake, viser det at reaksjonen ikke har virket. Når han ikke faller tilbake, kan man derimot ikke uten videre si at reaksjonen har virket, kanskje ville resultatet ha vært det samme med en annen reaksjon eller uten noen reaksjon.

Stort sett vil det mest belastede klientel få de strengeste reaksjonene. Den gruppen som får betinget dom er helt annerledes sammensatt med hensyn til kriminell fortid og andre faktorer enn f. eks. den som får ungdomsfengsel. At det er en tendens til høyere tilbakefall etter som man går fra de milde reaksjonene til de strengere, kan derfor meget vel tenkes utelukkende å avspeile forskjeller i arten av det menneskemateriale som blir utsatt for den ene eller den annen behandling. Skal man unngå denne feilkilde, må man splitte materialet opp etter kriminell fortid, alder, lovovertredsens art osv., slik at de grupper man sammenlikner blir mest mulig like med hensyn til faktorer som kan ha betydning for tilbakefallet. Gjør man dette, vil forskjellene ha en tendens til å forsvinne.¹⁾ Men det er en grense for hvor langt man kan gå i oppsplitning uten at tallene blir så små at de mister sin statistiske utsagnskraft.

En annen mulighet er *eksperimentet*. Hvis man kunne få domstolene til å avgjøre ved loddtrekning hvem som skulle få betinget eller ubetinget dom, ungdomsfengsel osv., og tallene var store nok til å utelukke at tilfeldigheter spilte noen avgjørende rolle, ville tilbakefallstallene for de forskjellige reaksjoner direkte gi uttrykk for reaksjonenes gjennomsnittlige evne til å forebygge

¹⁾ Se således *Preben Wolf*, Om recidiv efter betinget dom, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1960 s. 314 og 1961 s. 49.

tilbakefall.²⁾ Hensynet til likhet og rettferdighet i rettspleien setter imidlertid snevre grenser for slike eksperimenter. Å få våre domstoler til å fordele straff ut fra eksperimentelle synspunkter, ville neppe være mulig. Når det gjelder straffullbyrdelsen, er det derimot visse muligheter for eksperimenter, særlig i den form at en gruppe får den tradisjonelle behandling, mens en eksperimentgruppe får en annen behandling, som man på forhånd *tror* er bedre, og som man ønsker å undersøke effekten av.³⁾

En tredje metode til å sammenlikne effekten av forskjellige reaksjoner tar utgangspunkt i prognoseforskningen, eller prediksjonsforskningen som den også kalles. Prediksjonsforskningen har utarbeidet metoder til å forutsi risikoen for tilbakefall. Tanken er, kort fortalt, at man for en gruppe lovovertridere undersøker hvilke faktorer som statistisk sett har sammenheng med tilbakefall (tidligere straffer, alkoholmisbruk, ustadighet i arbeid, unormale oppvekstforhold etc.). Man kan så inndele lovovertridere i grupper etter graden av belastningsfaktorer, og for hver gruppe kan man regne ut risikoen for tilbakefall. Slike prediksjonstabeller kan stilles opp for en enkelt reaksjonsform, f. eks. for dem som blir dømt til fengselsstraff. Skal man bruke teknikken til å sammenlikne resultatet av forskjellige behandlingsformer, kan man gå frem på den måte at man konstruerer en felles prediksjonstabell, som da gir uttrykk for den generelle tilbakefallsrisiko, idet hensyn ikke er tatt til reaksjonens art. Man kan så med utgangspunkt i denne felles prediksjonstabell undersøke *hvordan tilbakefallet for individer med samme belastning varierer med reaksjonens art*. Hvis det ingen forskjell blir mellom to reaksjoner, skulle det bety at de er gjennomsnittlig sett like gode — eller like dårlige — til å hindre tilbakefall.

Den mest kjente undersøkelse av denne art er Mannheim og Wilkins' undersøkelse på et engelsk Borstaklientel om virkningen av åpne kontra lukkede anstalter.⁴⁾ Forfatterne fant en klar, om enn ikke særlig stor forskjell i favør av de åpne anstalter. Gjennomsnittlig var tilbakefallet 8 % mindre i de åpne anstalter

²⁾ Derimot ville de ikke kunne si noe om hvilken reaksjon som i det enkelte tilfelle er den beste, jfr. nedenfor i teksten.

³⁾ Om et slikt eksperiment med sosial og psykologisk bistandsvirksomhet overfor en gruppe lovovertridere dømt til kortvarige frihetsstraffer, se *Karen Berntsen og Karl O. Christiansen*, Mandlige arresthusfanger i Københavns fængsler. En undersøgelse og et eksperiment. København 1955 (se også de samme forfattere i *Scandinavian Studies in Criminology*, Vol. 1, 1965, s. 35. Resultatene av et liknende eksperiment i København overfor en gruppe med påtaleunntatelse, betinget dom eller straffutsettelse, kombinert med tilsyn (Ford-undersøkelsen), er ennå ikke publisert.

⁴⁾ *Mannheim and Wilkins*, Prediction Methods in Relation to Borstal Training, London 1955.

enn i de lukkede.⁵⁾ Senere undersøkelser med liknende teknikk er utført i England og U. S. A., især California. Som Christie pekte på i sin avhandling om „Reaksjonenes virkninger“ for noen år siden, har resultatene stort sett gått i retning av at man bare har funnet små forskjeller, eller ingen forskjeller i det hele tatt.⁶⁾ De år som senere er gått, har ikke endret bildet vesentlig.⁷⁾ I den utstrekning man kan stole på resultatene, tyder de altså på at valget av reaksjonsform spiller en underordnet rolle for lovovertræderens fremtidige tilpasning sammenholdt med de øvrige personlige og sosiale faktorer som gjør seg gjeldende. For bare å nevne ett eksempel. En undersøkelse av Sir Georg Benson om effekten av Borstal Training (ungdomsfengsel) sammenliknet med en vanlig tidsbestemt frihetsstraff viste for hver risikogruppe praktisk talt nøyaktig de samme resultater for de to behandlingsformer, til tross for at den gjennomsnittlige anbringelsestid var fire måneder for de fengselsdømte og atten måneder for dem som var dømt til Borstal.⁸⁾

For troen på det individualpreventive reformprogram har disse resultater betydd en rystelse. Enkelte har trukket den slutning at man ved fastsettelsen av reaksjonen bør legge mindre vekt på antagelser om virkningen på vedkommende lovovertrædere, og i stedet mer vekt på likhets- og rettferdighetsbetraktninger — altså en slags tilbakevending til den klassiske strafferett.⁹⁾ Andre har nektet å akseptere de foreliggende forskningsresultater som avgjørende. Et slikt standpunkt kan begrunnes på to måter. *Enten* hevdes det at undersøkelsene er mangelfulle eller metodene for grove til å registrere de forskjeller som foreligger. *Eller* det fremheves at selv om forskjellige reaksjoner *gjennomsnittlig* gir omtrent de samme resultater, sier ikke det noe om at det i det enkelte tilfelle er likegyldig om man anvender det ene eller det annet. Om reaksjonene A og B gjennomsnittlig viser samme tilbakefall overfor personer med samme belastning, kan det skyldes at form A virker best overfor visse personlighetstyper, mens

⁵⁾ Et annet spørsmål er hvordan dette resultat skal tolkes, se nedenfor ved note 18.

⁶⁾ *Christie*, Reaksjonenes virkninger, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap 1961, s. 129—144, se især sammenfatningen s. 135.

⁷⁾ En ypperlig oversikt er gitt av *Roger Hood*, Research on The Effectiveness of Punishments and Treatments, en stensilert rapport til Europarådet 1964. Se også *Leslie T. Wilkins*, The Effectiveness of Punishment and other Measures of Treatment for Adult Offenders, stensilert rapport til Europarådet 1965.

⁸⁾ *Sir George Benson*, Prediction Methods and Young Prisoners. British Journal of Delinquency, Vol. 9, 1959, s. 192.

⁹⁾ Således *Christie*, 1. c. s. 141—143. Han fremhever særlig betenkelighetene ved å eksperimentere med behandlingsformer som for lovovertræderen representerer en vesentlig ekstra belastning i forhold til en vanlig tidsbestemt straff.

B virker best overfor andre typer. Med en parallell fra medisinen: Ingen medisin kan virke overfor alle sykdommer. Den praktiske konsekvens av en slik hypotese blir at anstrengelsene må konsentrere seg om å finne ut hvilke behandlingsformer er de riktige for forskjellige typer — for så vidt et klassisk individualpreventivt standpunkt.

II

Dette var en lang innledning for å komme til den bok som her skal anmeldes, men den kan forhåpentlig bidra til å plassere boken i en større sammenheng. Börjesons bok, som har skaffet ham doktorgraden ved Stockholms universitet, er det første arbeid i Norden som ut fra prediksjonsforskningens metoder har gjennomført en statistisk sammenlikning mellom tilbakefallet ved forskjellige reaksjoner. Undersøkelsesmaterialet består av unge menn i Göteborgsdistriktet som er født i 1937, 1938 eller 1939, og som etter å ha fylt 18, men før de har fylt 21 år, har fått en mer alvorlig reaksjon („en kvalifiserande påföljd“) for lovovertrædelser. Begrepet „kvalifiserande påföljd“ er presisert med sikte på å utelukke mer bagatellmessige lovovertrædelser; hovedprinsippet er at bøter på mindre enn 40 dagsbøter er holdt utenfor. En del individer som skulle ha vært med i undersøkelsen etter disse kriterier, falt bort fordi det ikke var mulig å få tilstrekkelige opplysninger om dem.

I alt kom undersøkelsen til å omfatte 421 personer. Flertallet av dem hadde tidligere vært gjenstand for reaksjon fra barnevernemnd eller domstol, det er altså ikke noe rent begynnerklientel. Undersøkelsen faller i to trinn. Først er alle 421 undersøkt for å klarlegge hvilken betydning reaksjonsvalget har for tilbakefallsrisikoen. Dernest er de som falt tilbake, underkastet en særskilt analyse for å undersøke hvilken betydning valget av reaksjon i tilbakefallssituasjonen har hatt for spørsmålet om ytterligere tilbakefall.

Opplysningene om lovovertrædere og deres bakgrunn ble tatt fra saksdokumentene. Et forsøk på å bygge også på supplerende intervjuer måtte oppgis av praktiske grunner. Boken inneholder en beskrivelse av selve metodikken ved datainnsamlingen og bearbeidelsen, den gir resultatet av de foretatte sammenlikninger mellom forskjellige reaksjoner, drøfter feilkilder og kontrollmetoder, og diskuterer til slutt de kriminalpolitiske konsekvenser av resultatene.

Det er all grunn til å hilse en undersøkelse av denne art velkommen. Og Börjesons arbeid tilfredsstillende høye krav. Man må beundre — foruten selve arbeidsinnsatsen — forfatterens metodiske omhu, hans intellektuelle selvstendighet og oppriktighet, kombinasjonen av objektivitet og personlig engasjement. Noen

formelle innvendinger kan nok gjøres. Leseren har inntrykk av at forskjellige avsnitt av boken er skrevet til forskjellig tid og ikke så godt sammenarbeidet som det burde vært mulig. Disposisjonen av enkelte avsnitt gjør det unødige brysomt for leseren å holde trådene samlet (særlig kap. XI setter ham på en hård prøve), og på enkelte punkter ville en noe mer utførlig beskrivelse av fremgangsmåten ha spart leseren for atskillig møyne. Det er også brysomt for leseren at en del vesentlige opplysninger til forståelse av fremgangsmåten er henvist til notene, som er samlet bak i boken. Slike formelle innvendinger er imidlertid ikke vesentlige. Man kan uten videre konstatere at det er en viktig bok, som i årene fremover nok kommer til å bli påberopt og sitert i den kriminalpolitiske debatt.

For en anmelder byr boken på vanskeligheter som avspeiler generelle problemer ved utnyttelsen av denne type kriminologisk forskning i praktisk kriminalpolitisk arbeid. Forfatteren benytter i de metodiske drøftelser et matematisk apparat, som jeg i likhet med jurister flest ikke er i stand til å følge i detalj. På den annen side er det rettslige avgjørelser og deres konsekvenser undersøkelsen gjelder. Forfatteren selv er psykolog, ikke jurist, og derfor uten første hånds kjennskap til problematikken ved den rettslige avgjørelse. En diskusjon fra så forskjellige utgangspunkter støter på betydelige vanskeligheter, men det står for meg som en nødvendighet at forsøket blir gjort — det er bedre at mulige misforståelser kommer åpent frem og kan korrigeres enn at de forblir skjult. Alternativene er at man *enten* sverger til magisterens ord og ukritisk aksepterer forfatterens resultater, *eller* at man like ukritisk avviser dem som irrelevante for det praktiske livs avgjørelser. Forfatteren er selv i høy grad klar over vanskelighetene. I sitt forord fremhever han at han på grunn av undersøkelsens tverrvitenskapelige karakter har vært sterkt avhengig av støtte og rådgivning, og han peker bl. a. på den nytte han har hatt av diskusjoner ved de årlige nordiske forskningsseminarer i kriminologi og seminarerne ved Kriminalvetenskapliga Institutet i Stockholm.

I avsnitt III følger et referat av Börjesons resultater, i avsnitt IV skal jeg drøfte spørsmålet om deres holdbarhet, og i avsnitt V vil jeg komme med noen bemerkninger om undersøkelsens kriminalpolitiske konsekvenser.

III

Undersøkelsen gjelder først og fremst *tilbakefall* etter forskjellige reaksjoner. For å se om variasjoner i hva som regnes for tilbakefall, spiller noen rolle for sammenlikningen, har forfatteren foretatt sine beregninger ut fra forskjellige forutsetninger både med hensyn til tilbakefallsperiodens lengde (ett, to og tre

år) og med hensyn til grovheten av det forhold som registreres som tilbakefall. I tillegg til det rene tilbakefallskriterium opererer han også med et mer generelt kriterium for individets resosialiseringegrad, hvor det foruten til nye lovovertrædelser er tatt hensyn til arbeidstilpassing og alkoholvaner. I det følgende skal jeg imidlertid i alt vesentlig holde meg til spørsmålet om tilbakefall.

Börjeson har undersøkt sammenhengen mellom 39 forskjellige faktorer og individets tilbakefall og generelle resosialisering. Det er imidlertid et langt mindre antall faktorer som kommer med i den *prediksjonslikning* som i matematisk form gir uttrykk for individets generelle tilbakefallstilbøyelighet (s. 113 og 115). Noen faktorer faller ut fordi sammenhengen mellom vedkommende faktor og tilbakefallshyppigheten i seg selv er for liten, andre fordi de ikke gir noe vesentlig tilskudd til prediksjonens pålitelighet, noe som kan henge sammen med sterk innbyrdes korrelasjon mellom de forskjellige risikofaktorer. De enkelte faktorens vekt er bestemt ved en form av multiplere korrelasjonsanalyse (Horsts metode). Ved å sette inn i den generelle prediksjonslikning opplysningene om det enkelte individ, får dette en bestemt poengsum. Hele materialet er så inndelt i 9 risikokategorier, og sammenlikning mellom de enkelte reaksjonsformer foretatt særskilt for hver risikokategori.

Resultatene av de forskjellige sammenlikninger sammenfatter Börjeson i fem punkter (s. 137, jfr. s. 35):

1. Forholdsregler uten frihetsberøvelse (bot og betinget dom) gir for alle risikokategorier et mer positivt resultat enn frihetsberøvende forholdsregler: Tilbakefallet er mindre og resosialiseringen (hensyn også tatt til arbeidstilpassing og alkoholvaner) er bedre. Dette er den største, og man kan vel også si viktigste forskjell forfatteren finner i sitt materiale.

2. Av de ikke frihetsberøvende forholdsregler har de som er kombinert med tilsyn (övervakning) en tendens til å gi bedre resultat enn forholdsregler uten tilsyn.

3. En betinget dom med kort fastsatt straff har en tendens til å gi bedre resultat enn en tilsvarende dom med lang fastsatt straff; denne forskjell er dog ikke statistisk signifikant.

4. Av de frihetsberøvende reaksjoner har de tidsbestemte frihetsstraffer en tendens til et mer positivt utfall enn de tidsubestemte (ungdomsfengsel og skyddsoppfostran — det siste svarer nærmest til norsk spesialskole eller verneskole).

5. Av de tidsbestemte frihetsstraffene har de lange straffer (7 måneder eller derover) betydelig mer positive resultater enn de korte.

Rangerer man de forskjellige reaksjoner etter deres individualpreventive effekt, blir rekkefølgen denne:

1) betinget dom, 2) bøter, 3) tidsbestemt frihetsstraff, 4) fastsatt skyddsoppfostran, 5) ungdomsfengsel.

Dessverre gir forfatteren ingen direkte opplysninger om *størrelsen* av de forskjeller han har funnet. Fremstillingsteknisk er dette en mangel, særskilt i et arbeid som har til formål å være et redskap ved kriminalpolitiske avgjørelser. For den som skal ta standpunkt f. eks. til valget mellom betinget og ubetinget dom, spiller det en vesentlig rolle om han kan regne med en 5 % eller en 25 % forskjell i tilbakefallshyppighet etter som han velger det ene eller det andre. Leseren er nå henvist til å prøve å danne seg et inntrykk ved avlesning av de gjengitte kurver (fig. 4 s. 35 og fig. 28 s. 160), og de er lite egnet for dette formål. Kurvene gjelder bare hovedsammenlikningen mellom frihetsberøvende og ikke frihetsberøvende forholdsregler. Det ser ut til at det her dreier seg om ganske betydelige forskjeller i tilbakefallshyppighet, gjennomgående mellom 10 og 30 %, varierende for de forskjellige risikokategorier. Forfatteren selv karakteriserer forskjellen mellom de frihetsberøvende og de ikke frihetsberøvende forholdsregler som „betydande och statistiskt väl underbyggd“ (s. 198).

I kap. XI foretar forfatteren en høyst fortjenstfull metodisk kontroll av sine resultater, idet han undersøker i hvilken utstrekning det kan gis rimelige alternative forklaringer på de forskjeller han har funnet. Dette er delvis tilfelle, således finner han grunn til å anta at forskjellen mellom de korte og de langvarige frihetsstraffer skyldes en forskjell i arten av de lovovertrædelser som fører til den ene eller den annen sanksjon (s. 170, 174—175 og 184). Også resultatet av sammenlikningene 2 og 3 fremstår som mer tvilsomme (s. 187 og 188). Derimot finner forfatteren intet som rokker ved hans hovedresultat: Forskjellen mellom de frihetsberøvende og de ikke frihetsberøvende reaksjoner.

IV

I hvilken utstrekning kan man stole på forfatterens resultater, i den betydning at man med tilstrekkelig trygghet kan legge dem til grunn for kriminalpolitiske avgjørelser? Spørsmålet er påtrengende, også fordi Börjeson på flere punkter er kommet til andre resultater enn liknende undersøkelser i andre land. Han har således funnet at bøtstraffen har mindre individualpreventiv effekt enn betinget dom. En engelsk undersøkelse foretatt av Home Office kom for få år siden til det motsatte resultat.¹⁰⁾ Börjeson har ikke innlatt seg på noen diskusjon om forholdet mellom hans egne resultater og andre undersøkelser, og hva forskjellene kan skyldes.

¹⁰⁾ *Home Office, The Sentence of the Court* (1964), s. 40 flg. (siteret etter Hood s. 8 og s. 44—56).

Det er flere problemer som melder seg ved vurderingen av forfatterens resultater. Det ene gjelder representativiteten: I hvilken utstrekning kan en undersøkelse av et begrenset lokalt område for et begrenset antall år gi grunnlag for slutninger med gyldighet for andre områder og andre tidsperioder? Som forfatteren selv peker på (s. 68), kan en enkelt undersøkelse aldri være mer enn en „punktskattning“ av reaksjonssystemets virkninger. Det reelle innhold av de forskjellige reaksjoner kan således variere med tid og sted selv om betegnelsen og kanskje det juridiske grunnlag er det samme. På samme måte kan de sosiale forhold som har betydning for tilbakefallet variere, og dette kan slå forskjellig ut for forskjellige reaksjonsformer. Erfaring fra England viser at en prediksjonstabell ikke uten videre har gyldighet for senere år.¹²⁾ Dette er selvfølgelig ingen innvending mot undersøkelsen eller dens metode, men betyr, som forfatteren selv peker på (s. 201), at det er behov for en kontinuerlig kontroll av reaksjonenes virkninger. Man kan selvsagt heller ikke gå ut fra at det som gjelder for 18—20-åringer uten videre gjelder for et eldre klientel.

For det annet har vi spørsmålet om de anvendte statistiske metoder og forfatterens bruk av dem. Det er blant statistikere ofte strid om hvilke metoder som mest fruktbart kan anvendes overfor det ene eller det annet problem, og den statistiske modell som anvendes, kan få avgjørende betydning for de resultater man kommer til. Jeg er kjent med at det i Sverige i samarbeid med Börjeson er planlagt en videre bearbeidelse av hans materiale ved hjelp av andre statistiske metoder. Disse teknisk statistiske spørsmål har jeg ingen forutsetninger for å uttale meg om.

Derimot skal jeg ta opp et tredje spørsmål, nemlig om de grupper som er sammenliknet med hensyn til virkningen av forskjellige reaksjoner, virkelig har samme tilbakefallsrisiko slik som inndelingen i risikokategorier forutsetter. Börjesons fremstilling legger forholdene godt til rette for en drøftelse av dette avgjørende punkt. I et bilag til boken (s. 233 flg.) har han en fullstendig oppstilling over de faktorer som han har tatt i betraktning ved oppstillingen av sine risikokategorier, og i kap. V (s. 86 flg.) er fremgangsmåten beskrevet. Det er derfor mulig ut fra et alminnelig kjennskap til de valgsituasjoner som domstolene står overfor, å prøve å vurdere betydningen av forhold som han ikke har tatt hensyn til. For enkelhets skyld skal jeg holde meg til det viktige valg mellom betinget og ubetinget dom.

Jeg nevner da først og fremst et teknisk spørsmål som angår bruken av de bakgrunnsfaktorer som er med i prediksjonslik-

¹²⁾ Hood s. 31—33 fremhever dette sterkt. Wilkins s. 64 har her et mer optimistisk syn.

ningen. Disse bakgrunnsfaktorer er konsekvent tvunget inn i to kategorier (dikotomisert, se s. 87). For å ta et enkelt eksempel: Arbeidsstabilitet er i grunnmaterialet gradert i syv forskjellige trinn, fra utmerket stabilitet til ren arbeidsu villighet (se s. 96), men ved den statistiske bearbeidelse er de sammenfattet i to hovedkategorier, *akseptabel stabilitet* som får verdien 1 og *dårlig stabilitet* som får verdien 0. Forfatteren er selvsagt klar over at denne dikotomisering reduserer den informasjon man kan få ut av vedkommende bakgrunnsfaktor, derimot kan jeg ikke se at han drøfter muligheten av at fremgangsmåten fører til en systematisk skjevhet. Det er en nærliggende mulighet for at det innenfor hver av de to kategorier foreligger en gjennomsnittsforskjell mellom dem som får betinget og dem som får ubetinget dom. Det illustreres kanskje best ved et kriterium som kan få rent tallmessig uttrykk, f. eks. antall forskjellige typer tidligere reaksjoner for kriminalitet.¹³⁾ Materialet deles her i to kategorier: (1) Ingen eller én type reaksjon, (2) to eller flere typer reaksjoner (s. 243 nr. 66). Siden tidligere kriminell belastning er en vesentlig faktor for valget mellom betinget eller ubetinget dom, er det god grunn til å gå ut fra at det i kategori (1) vil være en skjevhet derhen at de ubetinget dømte prosentvis vil være sterkere representert blant dem som har fått én tidligere reaksjon enn blant dem som det tidligere ikke er reagert overfor. Tilsvarende er det i kategori (2) naturlig å tenke seg at de som får betinget dom, som regel bare har to tidligere typer reaksjoner, mens det blant dem som får ubetinget er en større prosent som har tre eller flere. I så fall foreligger det forskjeller i tidligere belastning mellom de betinget dømte og de ubetinget dømte, som ikke kommer til uttrykk i prediksjonslikningen. Om det foreligger en slik skjevhet i det foreliggende materiale, skulle la seg kontrollere nokså enkelt.

Så meget om de faktorer som er tatt med i prediksjonslikningen. Hva så med betydningen av faktorer som ikke er med i likningen? En prediksjonstabell kan bare ta hensyn til opplysninger som finnes tilgjengelige i dokumentene, og den statistiske bearbeidelse stiller også andre krav (se f. eks. s. 103). Ved sitt valg mellom betinget og ubetinget dom tar domstolene hensyn også til andre faktorer enn dem som har funnet plass i predik-

¹³⁾ Jeg er for øvrig ikke i stand til å forstå hvorfor forfatteren opererer med antall *typer* reaksjoner i stedet for antall reaksjoner, og hvorfor han i denne sammenheng foretar en sontring mellom reaksjon fra barnevernsnemnd på den ene side, reaksjon fra påtalemyndighet eller domstol på den annen side. Både etter tidligere undersøkelser og etter common sense resonnerement skulle en tro at det samlede antall reaksjoner, uansett av hvilken art, skulle være den beste indikator for tilbakefallstilbøyeligheten.

sjonslikningen. Nå ville ikke dette spille noen rolle hvis det her var tale om faktorer som er uten betydning for prognosen. Dette er imidlertid en meget tvilsom forutsetning. Et viktig punkt er arten og intensiteten av den kriminalitet som ligger til grunn for dommen. Forskjeller her kommer ikke — iallfall ikke direkte — med i forf.s oppstilling av risikokategorier. Den som blir dømt bare for et enkelt biltyveri har under ellers like forhold naturligvis langt større sjanser for å få betinget dom enn den som blir dømt for en hel serie av tyverier, biltyverier og innbrudd. Og samtidig virker det ut fra en common sense betraktning sannsynlig at den større intensitet av den kriminelle virksomhet også sier noe om prognosen. Med andre ord: Det virker rimelig å tro at det blant dem som får ubetinget dom foreligger en sterkere belastning enn blant dem som får betinget dom, selv om de er henført til samme risikokategori.

Nå har Börjeson vært oppmerksom på at det kan være en sammenheng mellom kriminalitetens grovhet og tilbakefallsrisikoen, og han har derfor tatt reaksjonens størrelse med som en egen post ved utarbeidelsen av sine prediksjonslikninger (se s. 108—109, 113 og 116). Jeg tror imidlertid ikke at dette kan nøytralisere innvendingen. Etter prediksjonslikningen vil en bestemt straff ha samme vekt enten den skyldes ett enkelt graverende forhold eller en serie mer ordinære, men det er rimelig å tro at prognosen er dårligere i det siste tilfelle. Dessuten kan man ikke gå ut fra at utmålingen av straffen og valget mellom betinget og ubetinget dom skjer helt uavhengig av hverandre. I Norge er det en tydelig tendens til å fastsette en høyere straff når dommen blir gjort betinget enn når den er ubetinget. Hvis en tilsvarende tendens gjør seg gjeldende også i Sverige, kan det føre til en skjevhet ved at den betinget domfelte på grunn av straffetidens lengde blir henført til en høyere risikoklasse enn om han hadde fått en ubetinget og derfor kortere dom.

Man spør seg også hvordan avtjeningen av verneplikt har virket på dette materiale av unge lovovertridere. Det ligger nær å anta at militærtjeneste virker hemmende på den kriminelle aktivitet og således direkte reduserer tilbakefallsrisikoen. Dersom det er like mange prosent av de ubetinget dømte som av de betinget dømte som avtjener full militærtjeneste, ville denne faktor ikke få innflytelse på sammenlikningen av tilbakefallet. Imidlertid er det all mulig grunn til å tro at nettopp de samme bakgrunnsfaktorer som medfører valg av ubetinget reaksjon også vil medføre større sjanse for fritakelse for militærtjeneste på psykologiske indikasjoner. Er dette riktig, vil det i materialet oppstå nok en skjevhet som slår ut i favør av den betingete dom.

Det er mulig at de feilkilder som her er nevnt, kunne har vært

eliminert hvis forf. hadde ofret dem tilstrekkelig oppmerksomhet. Men det er andre feilkilder som hører uoppløselig sammen med metoden.

Det gjelder således betydningen av domstolens umiddelbare inntrykk av lovovertræderen. Det er en alminnelig oppfatning blant dommere at det har atskillig betydning for deres valg av reaksjon at de får se og høre den tiltalte og danne seg et inntrykk av hans personlighet. Av to tiltalte som står likt i belastning etter de faktorer som Börjeson tar hensyn til, får kanskje den ene betinget dom fordi han gjør et tillitvekkende og håpefullt inntrykk på domstolen, mens den annen får ubetinget dom fordi han gjør det motsatte inntrykk. Hvis nå den første greier seg uten tilbakefall, mens den annen faller tilbake, trenger det ikke ha noen sammenheng med virkningen av den betingede kontra den ubetingede dom, men rett og slett være et uttrykk for at domstolen har fått rett i sin bedømmelse av tiltalte. Det foreligger her en feilkilde som kan føre til at forskjeller som i virkeligheten er en følge av en seleksjonsprosess blir tolket som forskjell i behandlingsresultater. Börjeson har i høy grad vært klar over problematikken, og han har i den metodiske diskusjon (s. 179—183 og 188—192) gjennomført visse resonnement som etter hans mening viser at forskjellene mellom resultatene av frihetsberøvende og ikke frihetsberøvende reaksjoner *ikke* kan forklares ved en slik seleksjonsprosess. Jeg har ikke vært i stand til helt å følge resonnementet, og tør ikke felle noen dom over dets holdbarhet.

Ytterligere en ting skal nevnes. For at en bakgrunnsfaktor skal komme med i en prediksjonstabell må den nødvendigvis være av den art at den foreligger i et større antall tilfelle. Det er imidlertid grunn til å tro at valget mellom betinget og ubetinget dom i tvilsomme tilfelle kan bero på omstendigheter i den konkrete sak som er av betydning for prognosen, men som er for spesielle til å komme med i noe prediksjonsinstrument.¹⁴⁾ Det kan f. eks. være slikt som at lovovertrædelsen skyldes et sammentreff av uheldige omstendigheter, at lovovertræderen er gått inn i A.A., eller har underkastet seg psykiatrisk behandling, eller at han er blitt forlovet med en bra pike som han snart skal gifte seg med. På samme måte kan det med hensyn til lovovertrædelsens art forekomme variasjoner som ikke kommer med i beregningen av risikokategorien. Et eksempel fra England kan illustrere pointet.¹⁵⁾ McClintock undersøkte tilbakefallstallene for voldsforbrytere, og konstaterte at tilbakefallet både for begynnere

¹⁴⁾ Se f. eks. avgjørelsen i Norsk Retstidende 1965 s. 36, hvor betinget dom over en tidligere mange ganger straffet vinningsforbryter ble opprettholdt etter en inngående vurdering av hans personlige forhold.

¹⁵⁾ Se *F. H. McClintock, Crimes of Violence* (1963) s. 172.

og residivister var lavere for dem som fikk bot eller ingen straff (absolute or conditional discharge) enn for dem som fikk fengsel eller probation (betinget dom med tilsyn). På grunnlag av et nærmere studium av aktene forklarte han det med at de som fikk bot eller ingen straff, ofte var blitt domfelt for en overtredelse som hang sammen med at vedkommende hadde mistet selvbeherskelsen i en trette innen familien eller med en gammel kjenning. Disse reaksjoner ble altså brukt for tilfelle med mindre risiko for tilbakefall enn de som førte til frihetsstraff eller probation, til tross for den ytre likhet med hensyn til type lovovertrødelse, alder og tidligere domfellelser.

Kanskje kunne man ved en systematisk innholdsanalyse av domsbegrunnelser kaste noe mer lys over i hvilken utstrekning valg av reaksjon beror på faktorer som kan tenkes å ha betydning for prognosen uten å være med i det anvendte prediksjonsinstrument. Man står dog her overfor store vanskeligheter, dels fordi de skrevne domsbegrunnelser ikke redegjør for alle faktorer som spiller inn ved avgjørelsen, dels fordi det av begrunnelsen ofte vil være vanskelig å se om et moment som er nevnt, er tillagt *avgjørende* betydning. For å anstille en liten prøve har jeg gjennomgått de norske høyesterettsdommer fra 1965 hvor det var dissens om valget mellom betinget og ubetinget dom, i alt 11 dommer.¹⁶⁾ Når dissensdommene ble valgt, er det dels fordi man her står overfor tvilsomme grensetilfelle, dels fordi argumentasjonen i dissensdommene gjennomgående blir mer utførlig enn ellers. Bortsett fra ett tilfelle var det i alle sakene enten av flertallet eller av mindretallet påberopt omstendigheter som ikke er med i Börjesons prediksjonsformel, og i de fleste tilfelle gjelder det omstendigheter som det er rimelig å tro har betydning for prognosen. Det anføres f. eks. som begrunnelse for å gjøre straffen betinget at det er „tilfeldigheter“ som har ført til overtrødelsen (3 tilfelle), at domfelte nå er kommet „i ordnede forhold“ (4 tilfelle), at han har fått kontakt med A.A. (ett tilfelle), at det er gått lang tid mellom den straffbare handling og dommen (to tilfelle), at domfelte har erstattet eller skal erstatte den skade han har forvoldt (3 tilfelle). I et tilfelle blir som argument for ubetinget dom gjengitt en uttalelse fra vernelaget hvor det heter: „Han er bevisst forslagen, utspekulert beregnende og asosial i sin holdning og vurdering“. I et annet tilfelle anfører underretten som ledd i begrunnelsen for betinget dom at „retten fikk det beste inntrykk av tiltalte“. Tendensen til å utmåle strengere straff når dommen blir gjort betinget, kommer tydelig frem ved at den fraksjon som holdt på betinget dom, i 6 av de 11 til-

¹⁶⁾ Dommene er gjengitt i Norsk Retstidende 1965 s. 36, 225, 228, 327, 427, 449, 462, 948, 970, 1083, 1242.

fellene stemte for en høyere straff enn den fraksjon som ville gjøre dommen ubetinget.

Min konklusjon på dette avsnitt blir følgende: Det er grunn til å tro at det gjør seg gjeldende en systematisk skjevhet ved sammenlikningene, slik at de som blir dømt til den strengere reaksjon (ubetinget dom) i virkeligheten er mer belastet enn de som blir dømt til den mildere reaksjon (betinget dom), selv om de hører til samme risikogruppe. Er dette riktig, vil det si at sammenlikningene gir et for gunstig bilde av behandlingseffekten av betinget dom i forhold til ubetinget dom. Siden min fremstilling i det foregående har konsentrert seg om de mulige feilkilder, har den kanskje gitt et for sterkt inntrykk av deres betydning. Det er etter min mening ikke mulig å gi noe sikkert svar på om feilkildene er så store at de helt kan forklare de betydelige forskjeller som forfatteren har funnet mellom frihetsberøvelse og andre reaksjoner. Personlig ville jeg være tilbøyelig til å tro at de ikke er det. Men mer enn en gjetning er dette ikke.

Av forfatterens sammenlikningsresultater er det ett som er vanskelig å forstå annerledes enn som følgen av en skjevhet i materialet. Det er sammenlikning nr. 3 (s. 137): Betinget dom med kort straff (høyst 3 måneder) har gitt bedre resultater enn betinget dom med lang straff. Ut fra alminnelig psykologisk resonnement kunne man tenke seg at en lang betinget fengselsstraff hadde en sterkere avholdende virkning på lovovertræderen enn en kort, men det er vanskelig å tenke seg det motsatte. Derimot blir sammenlikningsresultatet forståelig hvis man går ut fra at den lange utmålte straff gir uttrykk for en større belastning — og en dårligere prognose — enn den korte. Riktig nok har Börjeson, som før nevnt, tatt hensyn til størrelsen av den utmålte straff ved utarbeidelsen av sin prediksjonslikning¹⁷), men selve det resultat han kommer til, skaper skepsis om effektiviteten av metoden.

V

Under forutsetning av at man aksepterer som reelle de forskjeller som Börjeson har funnet mellom effekten av forskjellige reaksjoner, oppstår spørsmålet om hvilke kriminalpolitiske konklusjoner man kan trekke av dem.

Forf. drøfter dette bare for sitt hovedfunn, forskjellen mellom de frihetsberøvende og de ikke frihetsberøvende reaksjoner. Dette skal jeg komme tilbake til. Først imidlertid noen generelle refleksjoner.

Hvilke praktiske konklusjoner som skal trekkes av forskjeller

¹⁷) Jeg står for øvrig noe usikker overfor den vitenskapelige logikk ved dette. Kan man gjøre straffens lengde til en risikofaktor i prediksjonslikningen samtidig med at man undersøker hvilken betydning av straffens lengde har for effekten av reaksjonen?

i behandlingseffekt, vil ofte bero på hvordan man tolker de forskjeller som er funnet. Om en reaksjon gir bedre resultater enn en annen, er ikke dermed sagt noe om hva det er ved de to reaksjoner som bevirker forskjellen. Det illustreres godt ved diskusjonen omkring Mannheim og Wilkins' undersøkelse om engelske Borstalelever.¹⁸⁾ De fant, som før nevnt, at resultatene var bedre i åpne anstalter enn i lukkede, og trakk derav den konklusjon at behandling i åpne anstalter var å foretrekke. Overfor dette ble det av andre med rette fremholdt at forskjellen like godt kunne skyldes at det gjennomgående var bedre gutter i de åpne anstalter, slik at den innbyrdes påvirkning ble bedre enn i de lukkede anstalter med et gjennomgående sterkere belastet klientel. Av to gutter som i og for seg var like sterkt belastet, ville den som kom i åpen anstalt derfor få en bedre sjanse enn den som kom i lukket. Var Mannheim og Wilkins' tolkning riktig, måtte den praktiske konklusjon være at man burde bruke åpne anstalter i større utstrekning. Var den annen tolkning den riktige, måtte man gå ut fra at en slik økt bruk av åpne institusjoner ville føre til dårligere resultater der, fordi man ville få et mer belastet klientel.

Et liknende tolkningsspørsmål står man overfor når Börjeson har funnet at de tidsbestemte frihetsberøvelser (ungdomsfengsel og skyddsuppfostran) gir dårligere resultater enn tidsbestemte frihetsstraffer.¹⁹⁾ Resultatet i seg selv er tankevekkende, men leder ikke til noen bestemt praktisk konklusjon uten at man gjør seg opp en mening om årsakene til de dårlige resultater. Er det tidsbestemtheten i seg selv som er uheldig? Eller henger de dårlige resultater sammen med det mer ukontrollerte fellesskap som — iallfall i Norge — finner sted i anstalter av denne type enn i vanlige fengsler? Eller er det kanskje samlingen av unge lovovertridere i en anstalt som virker uheldig?²⁰⁾ Det har lenge vært et alment akseptert kriminalpolitisk synspunkt at unge lovovertridere burde holdes borte fra eldre for å unngå uheldig påvirkning. Men kanskje er det slik, som enkelte fengselsfolk har vært inne på i de siste år, at den gjensidige kriminelle påvirkning blir særlig intens i en anstalt med bare unge, slik at man

¹⁸⁾ Se note 4.

¹⁹⁾ Jeg ser altså her bort fra den mulighet at resultatet henger sammen med en skjevhet i utvalget.

²⁰⁾ Forklaringen kunne også tenkes å ligge i det forhold at observasjonstiden i Börjesons undersøkelser er regnet fra dommen, slik at lovovertridelser begått i løpet av straffullbyrdelsen kommer med ved beregningen av tilbakefall. Ungdomsfengsel gir god anledning til rømning, og rømning trekker som regel kriminalitet med seg. Det viser seg imidlertid at resultatet i dette materiale blir nøyaktig det samme om man ser bort fra kriminalitet som er begått under rømmninger eller permisjoner (s. 183).

heller burde ta sikte på å blande aldersgruppene. Slike spørsmål kan en undersøkelse av prediksjonstypen ikke gi noe direkte svar på.

Börjeson drøfter som nevnt bare konsekvensene av sitt hovedfunn, forskjellen mellom reaksjoner med og uten frihetsberøvelse. Han er fullstendig klar over at det individualpreventive formål ikke er det eneste som gjør seg gjeldende i strafferettspleien, men at man også må ta hensyn til almenpreventive faktorer — han kunne også ha nevnt likhets- og rettfærdighets-synspunkter, humane og økonomiske hensyn. Derfor kan man ikke trekke den konklusjon: „Gi alle en ikke frihetsberøvende reaksjon!“ Men man bør, mener Börjeson, i rettsanvendelsen ta hensyn til den økte informasjon som hans undersøkelse gir. Den rasjonelle konsekvens bør etter hans mening være: *Gi flere personer enn tidligere en ikke frihetsberøvende reaksjon!* Dette bør inngå i premissene for domstolens valg av reaksjon.

Denne konklusjon er i sin generelle form ikke holdbar ut fra Börjesons egne forutsetninger. Hans utgangspunkt er riktig nok: Undersøkelsen gir, hvis man aksepterer hans resultater, økt kunnskap om den individualpreventive effekt av forskjellige reaksjoner, men sier ikke noe om hvilken vekt andre faktorer bør tillegges. Blant de forskjellige momenter som domstolen tar i betraktning, er noe nytt kommet til med hensyn til det ene, betydningen av reaksjonsvalget for prognosen. Om det nye bør føre til noen omlegning av domstolens praksis, beror på *om det står i strid med de antakelser som domstolene tidligere har bygget på.* Hvis undersøkelsen bare bekrefter oppfatninger som dommerne har hatt tidligere, gir den ikke noe rasjonelt grunnlag for en omlegning i retning av mindre bruk av frihetsberøvelse. Hvis den individualpreventive overlegenhet for den betingede dom som Börjeson har funnet, er *mindre* enn den domstolene tidligere har regnet med, skulle den rasjonelle konklusjon bli den stikk motsatte av den som han er kommet til: Det er mindre grunn til å foretrekke betinget dom enn man tidligere har trodd.

Nå er det vanskelig å uttale seg bestemt om hvilke oppfatninger om virkningene av den ene eller den annen reaksjon domstolene bygger på. Oppfatningene er nok ofte vage, og det er sikkert også variasjoner fra dommer til dommer. Men det er utvilsomt at tanken om å spare en begynnende lovovertræder fra fengselets demoraliserende innflytelse har spilt en betydelig rolle for den betingede doms seiersgang. Dette kan sikkert uten vanskelighet dokumenteres ved sitater fra litteratur og lovforarbeider. For så vidt tror jeg Börjesons undersøkelser mer kommer som en bekreftelse på tidligere oppfatninger enn som noen overraskelse.

Fra praktikerens synspunkt er det mer bemerkelsesverdig at

den betingede doms individualpreventive overlegenhet ifølge undersøkelsen også gjelder ved gjentatt domfellelse (se bokens kap. X). Dette er neppe i overensstemmelse med det man umiddelbart ville vente. Det ligger for dommeren nær å resonnerer som så: Nå har vi en eller kanskje to ganger forsøkt med en betinget reaksjon uten at det har hjulpet, her skal åpenbart skarpere midler til! Likevel er gjentatte betingede reaksjoner overfor unge blitt temmelig vanlige; det gjelder iallfall i Norge, og forholdene er neppe særlig annerledes i Danmark eller Sverige. Börjesons undersøkelse tyder i retning av at dette ikke bare kan være berettiget ut fra et medlidenhetssynspunkt, men at det også kan være rasjonelt fra et resosialiseringssynspunkt. Den praktiske konklusjon av undersøkelsen skulle da bli omtrent denne: Vær ikke engstelig for gjentatte betingede reaksjoner! Den tvil som knytter seg til konklusjonen henger sammen med at det er en så liten del — bare en sjettedel — av tilbakefalls klientelet i hans materiale som får betinget dom (s. 159). Det ligger nær å tenke seg at det her er et relativt sterkt innslag av atypiske tilfelle, hvor den betingede dom har sin bakgrunn i spesielle personlige forhold som gir en gunstigere prognose enn en anvendelse av prediksjonslikningen gir uttrykk for.

VI

Det er med Börjesons undersøkelse som med så mange andre kriminologiske undersøkelser: Den reiser flere spørsmål enn den gir svar på. Den er imidlertid et viktig pionerarbeid i nordisk kriminologi. Den gir mulighet for å fortsette diskusjonen om reaksjonenes virkninger på et høyere plan enn tidligere. Jeg er selv noe i tvil om hva prediksjonsforskningens metoder kan gi av pålitelig kunnskap til bruk for valget av reaksjon. Men jeg vil anse det som i høy grad ønskelig at Börjesons avhandling ikke blir stående som et ensomt forsøk, men at det blir gjort nye undersøkelser av liknende type, på et større materiale og med utnyttelse av den økte metodiske innsikt som også Börjesons bok og diskusjonen omkring den har bidratt til. Men samtidig er det nødvendig at problemene angripes fra andre sider, særlig at man tar sikte på å kartlegge hvilke innflytelser de forskjellige reaksjoner utsetter lovovertræderen for og hvordan forskjellige typer reagerer på disse innflytelser.

En begrensning ved prediksjonsforskningen, også i den avanserte form som Börjesons undersøkelse representerer, er at den bare gir gjennomsnittresultater for de forskjellige reaksjonsformer. Selv om man ved hans undersøkelse anser sannsynliggjort at betinget dom fra behandlingssynspunkt stort sett er bedre enn ubetinget, utelukker det ikke at ubetinget dom i noen tilfelle virker best, men prediksjonstabellen kan ikke si om slike tilfelle

forekommer og i bekreftende fall hjelpe oss til å finne ut hvilke det er. I den utstrekning domstoler og andre organer vil bygge sin avgjørelse på en bedømmelse av prognosen, vil de fortsatt måtte bygge på skjønn og intuisjon.

Spørsmålet er om det er mulig å utvikle prediksjonsforskningen videre, slik at den kan gi hjelp ved dette valg. En mulighet som iallfall kan fortjene drøftelse er å bygge på særskilte prediksjonstabeller for den enkelte reaksjon, konstruert på grunnlag av informasjon om de individer som har fått denne reaksjon, i stedet for en felles prediksjonstabell av den art som prediksjonsforskningen i dag stort sett opererer med (se avsnitt I foran). I det konkrete tilfelle kunne man så undersøke f. eks. hvilken prognose et individ med disse egenskaper har etter tabellene for betinget dom og etter tabellene for ubetinget dom. Det kunne tenkes at man ville få mer informasjon til bruk for reaksjonsvalget på denne måte, siden det ikke uten videre er gitt at det er de samme faktorer som indiserer tilbakefall ved den ene reaksjon som ved den annen.

En annen mulig linje å arbeide etter er å spalte materialet opp etter typer, og bruke prediksjonsteknikken til å prøve teorier om hvilke lovovertreder typer som fortrinnsvis egner seg for den ene eller den annen behandling. Enkelte forsøk er gjort i denne retning. Grant og Grant undersøkte virkningen av forskjellige behandlingsmåter overfor amerikansk marinepersonell som hadde gjort seg skyldig i overtredelser under militærtjeneste.²¹⁾ De mente å kunne påvise at et system med gruppeterapi og intenst fellesskap virket bedre enn tradisjonell straff på dem som på grunnlag af psykologiske personlighetstests ble klassifisert som personer med høy „interpersonal maturity“, men dårligere på dem med lav „interpersonal maturity“. Både Hood²²⁾ og Wilkins²³⁾ gir uttrykk for betydelige forhåpninger til fremtidig forskning i denne retning. En forskning av denne art står imidlertid i sin første begynnelse, og det er klart at det vil by på store problemer å utnytte slike personlighetstester ved domstolenes av-

²¹⁾ *J. D. & M. Q. Grant*, A Group Dynamics Approach to the Treatment of Nonconformists in the Navy. *Annals* March 1959 s. 126 (sitert etter Hood s. 12).

²²⁾ *Hood*, s. 30: "Our analysis has made it clear that the key to progress in treatment research is the development of typologies, both of offenders and treatments. These typologies should be based in the first place on treatment theory. What kinds of people would respond best to discipline, counselling, therapy, fining, intensive case-work, limited supervision? And to what sort of discipline, how big a fine, and what length of treatment?" Andre veier for en mer effektiv utnyttelse av prediksjonsteknikken er nylig diskutert af *Grygier*, The Effect of Social Action: Current Prediction Methods and two New Models. *The British Journal of Criminology*, July 1966 s. 269—293.

²³⁾ *Wilkins*, s. 65 flg.

gjørelser. Lettere kan de tenkes å bli brukt innenfor fengselsvesenet ved fordelingen av de domfelte på forskjellige anstalter og behandlingsformer.

I sine sluttbemerkninger fremhever forfatteren at den informasjon vi nå først og fremst mangler, gjelder den almenpreventive funksjon av det strafferettslige systemet. Selv om dette er et enda mer komplisert område enn utforskningen av de individualpreventive virkninger, våger han å anta at det ligger innenfor grensene av det mulige å angripe problemet systematisk. Disse synspunkter faller helt i tråd med min egen oppfatning.²⁴⁾

Johs. Andenæs.

²⁴⁾ Jfr. min avhandling „Straff og almenprevensjon“, Tidsskrift for Rettsvitenskap 1966, s. 1—47.